

Nr 97.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1948/49 till läroboksnämnden; given Stockholms slott den 13 februari 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Josef Weijne.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att läroboksgranskningen jämväl i fortsättningen skall anförtros åt en fristående granskningsnämnd, att denna nämnd, läroboksnämnden, erhåller ändrad sammansättning, att granskningens omfattning blir i huvudsak oförändrad samt att ökade medel anslås för nämndens verksamhet.

Utdrag ur protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 februari 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och finansdepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Weijne följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har Kungl. Maj:t under punkten 171 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild

proposition i ämnet, beräkna för budgetåret 1948/49 till Läroboksnämnden ett förslagsanslag av 51 500 kronor.

Sedan ärendet undergått erforderlig beredning, anhåller jag att få ånyo anmäla det för Kungl. Maj:t.

1. Inledning.

Efter förberedande utredningsarbete genom sakkunniga (åren 1934—35 och 1936—37) framlade Kungl. Maj:t för 1938 års riksdag (propositionen nr 206) förslag om inrättande av en särskild nämnd för granskning av vissa läroböcker vid högre och lägre läroanstalter. Förslaget bifölls av riksdagen, och bestämmelser i ämnet utfärdades genom kungörelse den 28 oktober 1938 (nr 630) angående granskning av vissa läroböcker med ändrad lydelse genom kungörelse den 12 juni 1942 (nr 418).

I anledning av vid 1945 års riksdag väckta motioner (I: 256 och II: 437) anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 508) om utredning angående åtgärder och medverkan från statens sida för åstadkommande av en förbättring och modernisering av läroböckerna samt ett förbilligande av dessa och övrig skolmateriel och att därvid möjligheterna till ett statligt förlag eller andra långt syftande åtgärder skulle upptagas till prövning. Riksdagens skrivelse föranledde min företrädare i statsrådsämbetet att den 19 oktober 1945 utverka Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder för förbättring av läroböcker m. m.

På grund av nämnda bemyndigande tillkallades som sakkunniga landshövdingen Conrad Jonsson, ledamoten av riksdagens första kammare, överläraren Bengt Elmgren, sekreteraren i Målsmännens riksförbund, f. d. rektor Gustaf Mattsson, ledamoten av riksdagens andra kammare, fru Solveig Rönn-Christiansson, ledamoten av riksdagens andra kammare, rektor Ivar Sefve samt redaktören Nils Wikström. De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1945 års lärobokskommitté, ha vid sitt utredningsarbete stått under ledning av landshövdingen Jonsson. Med skrivelse den 17 juni 1947 har kommittén överlämnat betänkande om granskning och antagning av läroböcker (SOU 1947: 51). Kommittén har i betänkandet påpekat, att dess uppdrag enligt givna direktiv omfattade två huvuddelar, dels frågan om läroboksgranskningen, dels frågan om förbilligande av kostnaderna för läroböcker och annan undervisningsmateriel, samt att kommittén icke funnit det möta något hinder, att dessa två frågekomplex, granskningsfrågorna samt produktions- och distributionsfrågorna, löstes var för sig. Sålunda syntes det kommittén möjligt att framlägga särskilt förslag om granskningen av läroböcker. Då frågan om antagning av läroböcker enligt kommitténs mening stode i nära samband med granskningsfrågorna, fram-

lade kommittén förslag i fråga om både granskningen och antagningen av läroböcker.

Över kommitténs betänkande ha utlåtanden avgivits av skolöverstyrelsen — som hört rektor och kollegiet vid ett flertal läroanstalter, vissa folkskolinspektörer och folkskolestyrelser samt flera lärarsammanslutningar — överstyrelsen för yrkesutbildning — som hört styrelser, kollegier respektive rektorer vid olika läroanstalter samt åtskilliga lärarsammanslutningar — statskontoret, cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och flygvapnet, läroboksnämnden, Svenska bokförläggareföreningen, Samverkande bildningsförbunden och Målsmännens riksförbund.

Då jag nu går att närmare redogöra för kommitténs utredning och förslag, får jag påpeka, att åtskilliga av de åtgärder, som av kommittén föreslås, äro av den art, att de kunna prövas av Kungl. Maj:t i administrativ väg och således ej behöva i och för sig föranleda framställning till riksdagen. Då förslagen emellertid i vissa fall stå i nära samband med frågor, som för önskad lösning böra föreläggas riksdagen, och delvis utgöra bakgrund för riksdagsframställningarna, har jag ansett mig böra låta redogörelsen omfatta även ifrågavarande spörsmål.

Först bör jag dock lämna en kort redogörelse för den nu fungerande statens läroboksnämnds organisation m. m. Nämndens uppgift är huvudsakligen att efter granskning av läroböcker upprätta en förteckning över sådana böcker, som må användas vid undervisningen i allmänna läroverk, kommunala gymnasier, flickskolor och mellanskolor, praktiska mellanskolor, högre folkskolor, folk- och småskolor, nomadskolor, fortsättningsskolor samt under skolöverstyrelsens inseende stående privatläroverk. Nämnden består av sju ledamöter och sju suppleanter, förordnade av Kungl. Maj:t tills vidare för en tid av tre år. Av ledamöterna representera tre de allmänna intressena och fyra ledamöter särskilda utbildningsområden, nämligen en företrädesvis gymnasiet och lyceet, två företrädesvis folk- och småskolan, fortsättningsskolan samt nomadskolan och en företrädesvis hithörande läroanstalter i övrigt. De beslut, nämnden fattar i fråga om uppförande av lärobok å läroboksförteckningen samt om uteslutande av lärobok ur densamma, skola underställas skolöverstyrelsen för prövning. Finner överstyrelsen sig icke kunna godkänna nämndens beslut, skall överstyrelsen, om nämnden sådant påkallar, hänskjuta ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande.

Betänkandets första kapitel behandlar *allmänna synpunkter beträffande läroböckerna* (sid. 13—20). Någon närmare redogörelse för detta kapitel synes ej i detta sammanhang erforderlig. Jag vill blott omnämna, att kommittén, enligt vad den här meddelar, företagit en omfattande enquête bland ett stort antal lärarföreningar och andra organisationer samt att en sam-

manfattning av det i anledning härav inkomna svarsmaterialet som bilaga 1 bifogats betänkandet. Vidare må nämnas, att enligt kommitténs mening en förbättring av läroböckerna i enlighet med de i kapitlet framställda principerna vore behövlig och att kommittén — med betonde av vikten av ett nära samarbete mellan den psykologisk-pedagogiska forskningen och den praktiska lärar erfarenheten — härvid särskilt pekat på vad som kunde vinnas genom en utökad granskningsorganisation med vidgade uppgifter.

Kap. II (sid. 21—59) behandlar frågan om *läroboksgranskningen* — huvudfrågan i den här föreliggande utredningen — och kap. III (sid. 60—64) frågan om *läroböckernas antagning*. I sistnämnda kapitel föreslår kommittén, såvitt avser folkskoleväsendet, att rätten att antaga läroböcker överflyttas från statens folkskolinspektörer till skoldistriktet. Frågan om läroböckernas antagning torde jag framdeles få anmäla för Kungl. Maj:t.

2. Behovet av läroboksgranskning.

Kommittén påpekar, att man i de flesta av de till kommittén avgivna yttrandena om granskningen synes räkna med att en statlig granskning av läroböcker i princip är önskvärd och lämplig. I några få fall framhålles risken för att granskningen otillbörligt kan inskränka skolornas frihet och verka uniformerande.

Det hittillsvarande granskningsorganets insatser bedömas enligt kommittén på olika sätt. I flertalet fall synes man emellertid ha den uppfattningen, att läroboksnämnden utövat gagnande inflytande genom att förhindra olämpliga läroböckers godkännande. Det framhålles i några fall, att nämndens blotta existens varit till gagn genom att sporra läroboksförfattarna till omsorgsfullare arbete, än måhända tidigare varit fallet.

De reserverade eller kritiska yttrandena understryka framför allt, att nämndens granskning inte varit tillräckligt sträng. Man anser att de många påvisade bristerna i läroböckerna visa detta. Samtidigt framhålles svårigheten att bedöma granskningsarbetets resultat. Man kan ju inte veta så mycket om de böcker, som underkänts av nämnden och aldrig kommit ut till skolorna.

Man anser vidare på flera håll, att granskningsförfarandet kan förbättras genom att granskningsorganet tillföres psykologisk sakkunskap. Denna synpunkt underströks såväl vid läroboksfrågans riksdagsbehandling 1945 som i lärobokskommitténs direktiv, där det pekades på möjligheten att utbygga granskningen genom att den moderna psykologiska forskningens synpunkter fingo tillfälle att påverka granskningsförfarandet.

Kommittén anför för egen del i fråga om behovet av läroboksgranskning följande.

Det finns grundad anledning att antaga, att läroboksnämndens existens har haft ett i stort sett välgörande inflytande på läroboksproduktionen. Av det föregående har emellertid framgått, att mycket återstår att göra för

att läroboksbeståndets kvalitet skall bli tillfredsställande. En läroboksgranskning kommer alltid att ha viktiga uppgifter, eftersom utvecklingen inte stannar av och läroboksbeståndet ständigt förnyas.

Kommittén har därför utgått från att en fortsatt kontinuerlig granskning är behövlig. Erfarenheterna från läroboksnämndens arbete synas avgjort peka i denna riktning. Den kritik mot nämndens arbete, som framkommit bland annat i riksdagen 1945, i pressen och i enquêtesvaren, har i huvudsak gått ut på, att nämnden inte varit tillräckligt restriktiv vid bedömningen av läroböckerna. Enligt den uppfattning, kommittén fått vid sin diskussion av granskningsproblemet och enligt vad läroboksnämndens erfarenhet också visat, behövs det en skärpt granskning, en utvidgning av granskningsorganets befogenheter och resurser för att en effektiv kontroll av läroboksbeståndet skall kunna genomföras. Det torde vara av vikt, att granskningsorganet vid sidan av denna negativa utrensande uppgift också får möjlighet att ta positiva initiativ.

Genom riksdagens beslut om fri skolmateriel för folkskolans elever har frågan om lärobokskostnaderna delvis kommit i ett nytt läge. Den kostnad, som i detta avseende tidigare drabbat målsmännen och föranlett missnöjesyttringar från detta håll, kommer nu att fördelas på samtliga medborgare. Fortfarande finns det emellertid en stor grupp målsmän, som direkt får bestrida lärobokskostnaderna. Dessa målsmän ha givetvis ett särskilt stort intresse av att kostnaderna för läroboksanskaffningen minskas. Ur både det allmännas och denna målsmannagrupper synpunkt synes det sålunda behövt med fortsatt kontroll av läroböckernas pris.

Skolöverstyrelsen har, under hänvisning till de uttalanden, som gjorts i de av överstyrelsen infordrade yttrandena över kommittébetänkandet, i sitt remissyttrande anfört, att omdömena om den nuvarande läroboksgranskningen varierade rätt mycket. Då de synpunkter, som framkommit i yttrandena till överstyrelsen i stort sett sammanföll med de i betänkandets bilaga I redovisade enquêtesvarens, funnes, säger överstyrelsen, ingen anledning att här närmare gå in på dem. Även när det gällde behovet av läroboksgranskning, hade de flesta synpunkterna framkommit redan i enquêtesvaren. Flertalet av dem, som yttrat sig, ansåge sålunda, att granskning även för framtiden vore behövlig, ehuru i några yttranden en rent negativ inställning till frågan komme till synes. Det funnes även uttalanden, i vilka man föreslog, att censurförfarandet skulle ersättas med ett rådgivnings-system.

Överstyrelsen vore för sin del av den mening, att en fortsatt granskning av läroböcker vore både nyttig och nödvändig.

De samverkande bildningsförbunden anföra, att behovet av en grundlig granskning av läroböckerna syntes vara uppenbart.

Departementschefen. Behovet av en granskning av läroböckerna vid våra högre och lägre läroanstalter väsentligen av den art, som för närvarande förekommer, har betygats av de flesta, som yttrat sig i detta avseende. Anledningarna till att en dylik granskning ansetts behövlig ha under

den tid, granskningsnämnden varit verksam, förändrats eller kanske hellre förskjutits. Det måhända starkaste skälet till granskningsverksamhetens införande var, vid sidan av önskan att åt lekmannainflytandet och lekmanakontrollen bereda önskvärd plats, de klagomål, som från föräldrars och målsmäns sida anförts mot den otillräckliga granskningen av läroböcker, vilken i sin ordning medverkade till den allt för rikliga förekomsten av läroböcker och det allt för ofta inträffande ombytet av sådana böcker. Skälet var alltså i mycket stor utsträckning av ekonomisk natur. Sedan under senare år fri undervisningsmateriel — innefattande även läroböcker — i allt större omfattning införts vid läroanstalterna, har den ekonomiska synpunkten förlorat i betydelse, och det viktigaste skälet för läroboksgranskningen ligger nu på det pedagogiska planet.

Det synes mig otvivelaktigt att granskningen har haft en ej ringa betydelse såväl ur ekonomisk som — ej minst — ur pedagogisk synpunkt och fyller ett klart framträdande behov. Jag tillstyrker alltså, att granskning av läroböcker för vissa slag av läroanstalter allt fortfarande må äga rum.

3. Läroboksgranskningens anordning och omfattning.

Kommitténs förslag.

Granskningsorganets ställning och sammansättning.

Kommittén överväger först möjligheten att förlägga granskningen till skolöverstyrelsen. En utgångspunkt hade därvid, säger kommittén, också varit att söka undvika den dubbelgranskning och därmed följande merarbete och tidspillan, som för närvarande ägde rum därigenom, att läroboksnämndens beslut i granskningsärenden underställdes skolöverstyrelsen för prövning och avgörande.

Kommittén fortsätter:

Tekniskt skulle systemet med en särskild granskningsnämnd för läroböcker kunna passas in i skolöverstyrelsens organisation. De ärenden, som behandlades och avgjordes i nämnden, skulle då formellt och utåt framstå som beslutade av skolöverstyrelsen. Sammansättningen av en sådan nämnd inom skolöverstyrelsen synes dock bereda vissa svårigheter.

Ordförandefrågan är av stor betydelse för nämndens sätt att fungera. En nämnd, som utgör en del av skolöverstyrelsen, måste självfallet som ordförande ha någon, som med erforderlig auktoritet kan representera överstyrelsen. Närmast skulle då generaldirektören komma ifråga. Detta skulle utan tvivel ge enhetlighet och stadga åt nämndens arbete. Emellertid torde en sådan anordning stöta på betydande praktiska svårigheter. Man kan starkt ifrågasätta, om generaldirektören bör betungas med dessa uppgifter, vilket i så fall kunde leda till att viktiga arbetsuppgifter, som nu tillkomma honom, finge läggas på andra befattningshavare. En annan lösning av problemet vore att anförtro ordförandeskapet åt cheferna för överstyrelsens

två avdelningar för undervisningsärenden, läroverksavdelningen och folkskolavdelningen. Nämnden skulle då få alternerande personer på ordförandeposten, beroende på vilken skolforms böcker, som vore föremål för granskning. Oavsett om generaldirektören eller en avdelningschef bleve ordförande, borde vid ordförandens sida ställas ytterligare en företrädare för överstyrelsen, ett fackundervisningsråd, representerande det ämne eller den ämnesgrupp, som de granskade böckerna tillhörde.

Efter en erinran om att den nuvarande läroboksnämnden organiserats av den anledningen, att skolmyndigheternas läroboksgranskning av allmänhet och statsmakter icke ansetts tillfredsställande samt i syfte att möjliggöra lekmannainflytande på läroboksområdet, anför kommittén angående de olägenheter, som enligt kommitténs mening skulle vållas av granskningsnämndens inordnande i skolöverstyrelsen, bland annat följande.

Om granskningsarbetet nu förlägges inom ett ämbetsverk och ställes under ledning av verkets tjänstemän, skulle det med eller utan rätt hävdas, att allmänhetens möjligheter till insyn i och kontroll över läroboksgranskningen bleve mindre än för närvarande, även om allmänheten fortfarande vore representerad i granskningsorganet. En skolöverstyrelsenämnd under ordförandeskap av en tjänsteman i skolöverstyrelsen skulle vidare förefalla mer bunden av fackmanna- och ämbetsverkssynpunkter än en fristående nämnd med en lekmanneordförande. Av psykologiska skäl förefaller därför alternativet med en överstyrelsenämnd mindre lämpligt.

Till detta komma svårigheter av organisatorisk art. Den lösning av ordförandefrågan, som låter de två avdelningscheferna alternera — vilket synes ligga närmast till hands med överstyrelsens nuvarande arbetsformer — kan medföra bristande enhetlighet vid ledningen av granskningsarbetet och bedömningen av ärendena. En enhetlig ledning torde krävas inte minst därför, att nämnden förutsättes sammansatt av två skilda element: fackmän och icke-fackmän. Man kan vidare kanske tänka sig fall, där läroverks- och folkskoleintressen inte sammanfalla och behöva sammanjämkas, varvid frågan uppstår, vem som då skall sitta som ordförande: folkskol- eller läroverksavdelningens chef eller eventuellt någon tredje opartisk person.

En särskild svårighet kommer vidare att uppstå, om, såsom kommittén föreslår, den statliga granskningen utvidgas till böcker vid yrkesskolor m. fl. anstalter. Överstyrelsen för yrkesutbildning bör i sådana granskningsfrågor inträda i stället för skolöverstyrelsen. Granskningsnämnden borde då logiskt förläggas till överstyrelsen för yrkesutbildning, när det bleve fråga om detta slags granskningsärenden. Yrkesöverstyrelsens medverkan i granskningen synes emellertid smidigare kunna vinnas genom överstyrelsens representation i en fristående granskningsnämnd.

En kategori läroanstalter, som också bör påverka frågan om granskningsorganets ställning, är de militära skolorna. I den mån deras böcker bli föremål för granskning, förefaller det mindre lämpligt, att denna är förlagd till skolöverstyrelsen, under vilken ifrågavarande läroanstalter icke sortera. En fristående nämnd, som har samma ställning gentemot alla skolformer, synes härvid vara att föredra.

Kommittén anser alltså, att läroboksgranskningen bör som hittills utövas av en *fristående nämnd*, där ordförandeskapet liksom nu bör anförtros åt en person, som representerar de allmänna intressena och lekmännen samt är obunden av fackmännens speciella synpunkter, något som skulle möjliggöra kontinuitet och större frihet vid bedömningen av läroboksärendena.

Kommittén erinrar om den nu gällande bestämmelsen, att läroboksnämndens beslut skola underställas skolöverstyrelsens prövning, och anför, att numera knappast någon motsättning mellan nämnden och överstyrelsen existerade, varför det kunde starkt ifrågasättas, om denna i kontrollsyfte införda dubbelgranskning av alla böcker i fortsättningen vore av behovet påkallad. I stället föreslår kommittén, bland annat, att i den fristående nämnden skulle finnas två representanter för skolöverstyrelsen samt att rätt skulle givas åt nämndsledamot, som reserverat sig mot nämndens beslut, att begära, att särskilt yttrande i ärendet skulle inhämtas från skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsens berättigade krav på att fortfarande öva inflytande på läroboksfrågorna kan, anför kommittén, i det övervägande flertalet fall tillgodoses genom representation i nämnden. Överstyrelsen bör där representeras genom två ledamöter, som vardera företräda en av överstyrelsens två huvudavdelningar för undervisningsärenden: läroverks- och folkskoleavdelningarna. En anordning med skolöverstyrelsen representerad i nämnden föreslogs redan av 1934 års lärobokssakkunniga, men detta förslag vann ej riksdagens gillande, och 1938 infördes i stället den ovannämnda dubbelgranskningen. Emellertid torde två personer inte i alla lägen kunna representera den samlade erfarenhet i läroboksfrågor, som finns i skolöverstyrelsen. Därför böra överstyrelsens representanter ges tillfälle att i tveksamma fall samråda med andra ledamöter av överstyrelsen, innan nämnden fattar sitt beslut, även om detta förfarande kan medföra viss tidsutdräkt.

Kommittén anför vidare, att den, såsom i det föregående berörts, i sin följande framställning komme att föreslå, att den statliga granskningen skulle utvidgas även till läroböcker vid skolor under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende, och påpekar i anledning härav, att nämnda överstyrelse också borde representeras i granskningsnämnden. Av praktiska skäl borde denna representation inskränkas till en ledamot. Om så erfordrades kunde särskilda sakkunniga på detta område inkallas för att delta i överläggningarna.

Vad beträffar övrig pedagogisk representation, anser kommittén, att fortfarande fyra ledamöter borde vara lärare. Kommittén påpekar i detta sammanhang, att, såsom i det föregående omnämnts, från många håll — och icke minst från lärarnas sida — kritik framförts mot att den psykologiska forskningen hittills icke blivit tillfredsställande representerad vid läroboksgranskningen. Kommittén finner för sin del önskvärt, att granskningsnämnden får kontinuerlig tillgång till sådan psykologisk sakkunskap genom att en lärare, som samtidigt kan företräda de speciella psykologiska

synpunkterna, får säte och stämma i nämnden. Kommittén understryker, att vad som här krävdes vore en kombination lärare-psykolog, en person, vilkens vetenskapliga studieområde utgjorts av de psykologisk-pedagogiska problemen, framförallt på inlärnings- och intelligensforskningens områden, och vilken samtidigt med sådan vetenskaplig verksamhet också utövat praktisk pedagogik. Det låge i sakens natur, att denne lärare-psykolog borde vara permanent ledamot av granskningsorganet.

Av de övriga tre lärarna, säger kommittén vidare, borde två representera läroanstalter, som stode under skolöverstyrelsens inseende.

Hittills hade man, framhåller kommittén, i hithörande frågor räknat med två huvudgrupper av skolor: å ena sidan folkskolan och därmed sammanhängande skolformer, å andra sidan övriga i författningen omnämnda läroanstalter, varmed framförallt avsetts läroverk av olika slag. En sådan uppdelning av skoltyperna efter lägre och högre undervisningsstadier förefölle motiverad ur lärobokssynpunkt. Den mycket olikartade undervisningen hade lett till stora skiljaktigheter i fråga om läroböcker. Det vore därför lämpligt att bevara denna skillnad mellan lägre och högre undervisning, så att en av de nämnda två lärarna finge företräda den lägre och den andre den högre undervisningen.

En svårighet härvid vore, enligt kommitténs mening, att samme lärare komme att företräda två olika skolformer, men kommittén anser det ej omöjligt att finna lärare med så mångsidig erfarenhet.

Därpå anför kommittén:

En utväg är att låta suppleanterna komplettera representanterna i nämnden, så att t. ex. en småskolerepresentant blir suppleant, om nämndledamoten företräder folkskolestadiet och omvänt. För att utnyttja en sådan anordning med kompletterande suppleanter är det lämpligt, att lärarrepresentantens suppleant sitter med i nämnden och deltar i frågornas behandling ehuru utan att delta i deras avgörande genom röstning.

Den återstående läraren skall enligt kommitténs förslag representera de läroanstalter, som stå under inseende av överstyrelsen för yrkesutbildning. Härvid gäller, anför kommittén, i måhända ännu högre grad än i föregående fall, att en enda ledamot kommer att företräda flera sinsemellan mycket olikartade skoltyper, varför man också här bör tänka sig en anordning med kompletterande suppleant.

Lekmannarepresentationen i nämnden bör enligt kommitténs mening bestå av fyra ledamöter. Detta innebure, säger kommittén, en ökning med en ledamot, detta för att kompensera den föreslagna ökningen av fackmännens antal. En av lekmannarepresentanterna borde vara ordförande.

Kommittén föreslår vidare rätt för ledamot av nämnden att i vissa fall påyrka, att yttrande inhämtas från skolöverstyrelsen.

Om det i något fall visar sig svårt att nå enighet inom nämnden och en representant för skolöverstyrelsen eller annan ledamot av nämnden finner

anledning att reservera sig mot nämndens beslut, som fattas genom röst-övertikt, bör reservanten enligt kommitténs förslag kunna begära, att nämnden inhämtar särskilt yttrande i ärendet från skolöverstyrelsen eller i förekommande fall från överstyrelsen för yrkesutbildning. Om detta yttrande innebär ett ställningstagande emot nämndens beslut, bör nämnden åter ta upp frågan och fatta beslut på nytt samt meddela vederbörande överstyrelse detta. Sedan bör överstyrelsen ha möjlighet att hänskjuta frågan till Kungl. Maj:ts avgörande, om den inte finner nämndens beslut tillfredsställande.

Genom en sådan anordning kan, framhåller kommittén, vederbörande överstyrelse hävda sin mening i alla tveksamma fall, varigenom i praktiken torde uppnås i huvudsak samma resultat som vid nuvarande underställningssystem. Enligt förslaget kommer ärendet då upp till behandling inom vederbörande överstyrelse, endast om olika meningar gjort sig gällande i nämnden.

Kommittén har sammanfattat sina förslag i nu förevarande hänseende sålunda:

Kommittén föreslår, att läroboksgranskningen också i fortsättningen anförtros åt en fristående granskningsnämnd, organiserad i enlighet med de framförda synpunkterna. Granskningsnämnden bör vara sammansatt av elva ledamöter, nämligen fyra lekmän, varav en ordförande, två representanter för skolöverstyrelsen, en representant för överstyrelsen för yrkesutbildning samt fyra lärare, av vilka en tjänstgör som psykologisk sakkunnig.

Vid fattande av beslut i granskningsfrågor deltaga sju av nämndens ledamöter, nämligen de fyra lekmännen, den psykologiskt sakkunnige, en representant för vederbörande överstyrelse samt den lärare, som närmast företräder den skolform, för vilken ifrågavarande böcker äro avsedda. De fem förstnämnda deltaga i alla granskningsbeslut och utgöra den permanenta delen av nämnden, medan de två sistnämnda endast deltaga i beslut rörande böckerna för de skolformer, de närmast representera.

Granskningens uppgifter.

Kommittén övergår härefter till frågan om granskningens uppgifter och framhåller, att läroboksnämndens arbete hitills varit av övervägande *negativ* art: godkännande av olämpliga läroböcker hade förhindrats, otillfredsställande, tidigare accepterade böcker hade utrensats och nämndens blotta tillvaro torde ha verkat återhållande och i viss utsträckning förhindrat tillkomsten av mindre önskvärda böcker.

Därefter anför kommittén:

Från olika håll har som ovan framhållits den kritiken framförts, att nämndens gallring inte varit tillräckligt sträng och därför läroboksbeståndet blivit större än de godkända böckernas förtjänster motiverat. Delvis

torde denna kritik vara berättigad. Att nämnden inte varit så restriktiv som önskvärt varit i sitt arbete, torde i viss mån sammanhånga med organisationens otillräcklighet. De tillgängliga medlen ha icke medgivit en tillräckligt ingående granskning och utgallring.

De nu gällande föreskrifterna om granskningen finner kommittén i huvudsak ändamålsenliga. Om granskningsorganet får möjlighet att i full utsträckning tillämpa dessa föreskrifter, torde ett mera tillfredsställande granskningsresultat kunna uppnås. Då måste emellertid granskningen utrustas med avsevärt större resurser än hittills.

Angående de *positiva* uppgifter, som enligt kommitténs mening borde åligga granskningsnämnden, anför kommittén i huvudsak följande.

Såsom förut påpekats sammanhånga läroböckernas brister delvis med det bristande intresse, som den psykologiska forskningen ägnat läroboksproblemen. Det är naturligt, att det statliga granskningsorganet nog följder den vetenskapliga utvecklingen på området. Som observatör härvid torde den psykologiskt sakkunnige, som kommittén föreslagit ingå i nämnden, vara särskilt lämpad.

När så anses påkallat, bör granskningsorganet också kunna stimulera till forskning och ta initiativ till vetenskapliga undersökningar i läroboksfrågor.

I den mån granskningsorganet är uppdragsgivare eller åtar sig ansvaret för undersökningar av antytt slag, följer därmed ett ekonomiskt ansvar. Det synes lämpligt, att vid behov granskningsorganet för varje särskilt fall hemställer om anslag.

I lärobokskommitténs direktiv framhålles, att man bör överväga en sådan förstärkning av granskningsförfarandet, att till vederbörande organ härför knyts fackmän, som ha förmåga och tid att kontinuerligt följa utvecklingen på respektive ämnesområden.

Det förefaller, som om direktivens anvisning enklast kunde realiseras genom en utvidgning av systemet med ämnessakkunniga på så sätt, att vederbörande sakkunnigas uppgifter vidgades utöver den begränsade granskningen av till dem sända böcker till en allmän bevakning av ämnesområdet. En sådan vidgad uppgift måste givetvis ställa större krav på vederbörandes förmåga och tid och bör rimligen motsvaras av bättre betalning.

Den närmare organisationen av en sådan ämnesbevakning torde böra överlämnas åt det framtida granskningsorganet. En mera kontinuerlig kontakt mellan de ämnessakkunniga och nämnden är dock en nödvändig förutsättning för gott resultat.

Nya uppslag kunna i viss utsträckning hämtas från utvecklingen på läroboksområdet i utlandet. Det måste därför enligt kommitténs mening vara en angelägen uppgift för granskningsorganet att följa den utländska utvecklingen, när det gäller läroböcker. Bland annat bör möjlighet ges granskningsorganet till inköp av sådan utländsk lärobokslitteratur, som kan tänkas vara av intresse för svenska förhållanden och svensk läroboksproduktion. Granskningsmyndigheten bör också få tillfälle att kontinuerligt följa de viktigaste utländska facktidskrifterna på läroboksområdet.

Pedagogiska biblioteket har också till uppgift att inköpa utländsk lärobokslitteratur, något som synes komma att ske i ökad omfattning. Det finns sålunda risk för att bibliotekets och nämndens inköp kunna sammanfalla,

varför det tydligen är lämpligt, att dessa institutioner stå i kontakt med varandra vid inköpen för att undvika onödiga dubbelköp. Eventuellt kan det vara av värde, om de specialisera sig på olika slags böcker.

För pedagoger och andra läroboksentresserade skulle det vara av värde med ett sakkunnigt forum, där man kunde ventilera uppslag och idéer i läroboksfrågan och där man kunde komma i kontakt med andras uppslag och inte minst med den utländska utvecklingen. I stor utsträckning tas hit-hörande problem upp i lärarorganisationernas tidningar. Dessa ha emellertid en mångfald andra uppgifter. Det förefaller därför, som det skulle finnas behov av ett samlande organ, speciellt avsett för debatt i läroboksfrågan, och där olika skolformers läroboksproblem kunde mötas.

Det vore enligt kommitténs uppfattning av värde, om det statliga granskningsorganet bereddes tillfälle att åta sig uppgifter av antytt slag. Genom cirkulärmeddelanden eller helst genom en tidskrift, utgiven av granskningsorganet, borde ett sådant forum för läroboksdiskussion skapas. I en sådan publikation skulle även resultaten av läroboksnämndens arbete i viss utsträckning kunna redovisas. En påtaglig fördel skulle vidare vinnas, om i en publikation av antydd art kontinuerligt kunde införas uppgifter om förändringar i läroboksförteckningen. Under nuvarande förhållanden är det en betydande olägenhet, att det dröjer så lång tid, innan en boks godkännande officiellt meddelas.

Genom den föreslagna publikationen skulle en närmare kontakt etableras mellan granskningsmyndigheten å ena sidan samt författare och förlag å den andra. En publikation skulle på så sätt kunna ha en viss rådgivande uppgift. Emellertid bör det inte heller vara alldeles uteslutet, att författare eller förlag vid utarbetande av en lärobok kunna vända sig direkt till granskningsnämnden, närmast dess sekreterare, för att få råd och viss ledning med t. ex. lärobokens planläggning. Det bör understrykas, att en sådan kontakt måste hållas på ett allmänt och principiellt plan och inte får föregripa den granskning, som läroboken sedan skall undergå i vederbörlig ordning. Denna rådgivande verksamhet får sålunda ej ha karaktären av något slags förhandsgranskning av manuskript eller dylikt utan bör innebära, att vederbörande författare eller förlag kan få upplysning om vilka principer, som kunna och bruka tillämpas för vissa slag av läroböcker.

Om behovet av bättre läroböcker på något område är särskilt påfallande, bör granskningsorganet enligt kommitténs mening kunna vidta åtgärder för att fylla detta behov, t. ex. genom att uppmana lämpliga personer att författa eller omarbota läroböcker.

Under diskussionen om läroböckernas förbättring ha framkommit förslag om att granskningsmyndigheten borde anordna pristävlingar för att få fram önskvärda läroböcker och överhuvudtaget uppslag i läroboksarbetet. Man bör inte lämna ur sikte denna möjlighet att genom pristävlingar stimulera till författande av bättre läroböcker. Om det visar sig, att det saknas lämpliga läroböcker på ett område och denna brist icke fylls på annat sätt, bör icke granskningsorganet sakna rätten att anlita även denna utväg.

Om det framtida granskningsorganet vill pröva detta förfaringssätt, bör detta föranleda särskild framställning om anslag utöver den ordinarie staten.

Slutligen berör kommittén frågan om praktisk prövning av läroböcker. Kommittén erinrar om att tanken på en sådan prövning, innan granskningsnämnden tagit definitiv ställning till böckernas uppförande på

läroboksförteckningen, i olika sammanhang framförts. Kommittén finner inte tillräckliga skäl föreligga för ett generellt införande av provnings-tvång. Vid praktisk provning skulle också tidsutdräkten bli synnerligen omfattande. Men å andra sidan förekomma givetvis fall, där endast en praktisk provning kunde fälla avgörandet om en boks egenskaper. Granskningsmyndigheten borde i sådana fall vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd praktisk provning av läroböcker. Lämpade för sådana försök vore seminariernas övningsskolor och provårsläroverken.

Granskningsmetoden.

Kommittén framhåller, att den hittillsvarande läroboksnämnden haft mycket svårt att få kvalificerade granskare av läroböckerna, emedan nämnden ej haft möjlighet att betala tillräckligt för granskningsarbetet.

Om granskningen skulle kunna effektivt förbättras, måste man räkna med att varje bok bleve föremål för mera ingående granskning än hittills, så att den helst granskades av flera personer ur olika synpunkter. Nämnden borde sättas i stånd att använda sig av de mest kvalificerade bedömarna utan att hindras av en alltför snäv kostnadsram.

Frågan om nämnden skall granska läroböcker även i manuskript har diskuterats vid olika tillfällen. Lärobokssakkunniga av år 1934 avstyrkte sådan granskning, och ej heller vid den följande behandlingen av detta ärende hos Kungl. Maj:t och inom riksdagen vann tanken på manuskriptgranskning bifall.

Lärobokskommittén yttrar i denna fråga, bland annat, följande:

Lärobokskommittén har ingående övervägt förslaget om manuskriptgranskning. Det är tydligt, att i vissa fall fördelar kunna vinnas vid ett sådant förfarande. Å andra sidan är det uppenbart, att ett genomförande av allmän manuskriptgranskning kommer att medföra en väsentlig ökning av granskningsorganets arbete och därmed av granskningskostnaderna. Lärobokskommittén vill inte för närvarande förorda en ändring i granskningsförfarandet, så att manuskriptgranskning generellt införes.

Lärobokskommittén påpekar, att det framtida granskningsarbetet torde kräva ett större antal sammanträden än hittills varit möjligt. Kommittén räknade med ett behov av genomsnittligt minst trettio sammanträden per år för nämnden i dess helhet.

Granskningens omfattning.

Kommittén övergår så till frågan om granskningens omfattning och överväger först sammanhanget mellan *läseböcker* och *övriga bredvidläsningsböcker* samt framhåller, att man borde skilja mellan dessa båda grupper av böcker. Enligt kommitténs mening böra läseböckerna i läsämnen generellt bli föremål för granskning men däremot icke övriga bredvidläsningsböcker.

Kommittén föreslår, att granskningen utsträcker till alla böcker, som

ålades eleverna till användning vid undervisningen, med den närmare precisering, som författningen redan nu gäve genom att uppräknat hithörande kategorier av böcker. Det borde tillkomma granskningsnämnden att i de särskilda fallen avgöra, vilka böcker som kunde anses vara »läseböcker i läsämnen».

I fråga om *å s k å d n i n g s m a t e r i e l* erinrar kommittén om att skolöverstyrelsen tidigare utövat granskning av och priskontroll över sådan materiel samt utgivit en förteckning över undervisningsmateriel, vilken emellertid ej utkommit sedan år 1933.

Enligt kommitténs mening funnes starka skäl, som talade för återinförandet av sådan granskning, i huvudsak omfattande de artiklar, som upptagits i nämnda förteckning. Granskningen kunde förläggas antingen till skolöverstyrelsen eller till läroboksnämnden.

Lärobokskommittén undersöker i ett nytt avsnitt, huruvida den förelagda granskningen borde utsträckas till att avse *andra kategorier av läroanstalter* än dem, som avsåges i nu gällande bestämmelser.

Det är främst de vid *a n s t a l t e r f ö r y r k e s u n d e r v i s n i n g* använda läroböckerna, som kommittén därvid upptager till övervägande. Här om yttrar kommittén bland annat.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i tidigare yttrande till kommittén anfört, att litteraturen för de under överstyrelsens inseeende stående läroanstalterna i stor utsträckning måste vara i kompendieform. Läroböckerna, som användas vid yrkesundervisningen, måste med nödvändighet vara av starkt mångskiftande art, och utvecklingen kräver en ständig modernisering och komplettering av denna kurslitteratur, varför en kontroll måste ordnas så smidigt som möjligt. Detta torde enligt överstyrelsens uppfattning bäst kunna ske genom att överstyrelsen utövar densamma genom sina tjänstemän respektive genom särskilda sakkunniga granskningsmän. Ett införande av en särskild granskningsinstans vid sidan av överstyrelsen skulle försvåra en snabb anpassning efter rådande behov, varför överstyrelsen avstyrker en utvidgning av läroboksnämndens granskning till sådana läroböcker, som användas vid under överstyrelsens inseeende stående undervisningsanstalter. Frågan om kontroll av lärobokslitteraturen vid hithörande läroanstalter uppges vara under utredning inom överstyrelsen.

Kommittén finner icke dessa synpunkter övertygande. Kompendieformen är i och för sig intet hinder för granskning under förutsättning att kompendierna äro framställda i större antal exemplar. Vad som anföres om böckernas mångskiftande art och moderniseringen av kurslitteraturen, gäller i princip också för de skolformer, vilkas böcker regelmässigt underkastas granskning.

Kommittén är slutligen principiellt av den uppfattningen, att hithörande läroanstalter i granskningshänseende böra likställas med de flesta läroanstalterna under skolöverstyrelsens inseeende.

Kommittén föreslår sålunda, att den granskning, som sker genom statens läroboksnämnd, utvidgas också till läroböcker, som användas vid läroanstalter under inseeende av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Beträffande folkhögskolornas böcker påyrkar kommittén icke någon central statlig granskning, ej heller i fråga om folk- och småskoleseminariernas för lärarutbildning avsedda läroböcker. Där- emot föreslår kommittén, att läroböckerna vid nämnda seminariers övnings- skolor underkastas läroboksnämndens granskning, dock med rätt för dessa skolor att efter särskild hemställan till läroboksnämnden använda böcker, som ej äro uppförda på läroboksförteckningen. Samma ordning som för övnings-skolorna föreslås i sistnämnda hänseende av kommittén för p r o v- å r s l ä r o v e r k e n.

Kommittén föreslår slutligen, att försvarets läroverk och de olika vapenslagens underbefälsskolor (stamskolor) i avseende på icke mili- tära böcker upptagas bland de läroanstalter, vilkas läroböcker skola under- kastas granskning.

Yttranden.

I de inkomna yttrandena över lärobokskommitténs betänkande ha många olika meningar givit sig tillkänna, såväl beträffande de mer principiella frågorna som angående detaljspörsmål.

Skolöverstyrelsen framhåller i sitt utlåtande, att en av de principiellt viktigaste frågorna i betänkandet gällde granskningsorganets ställning och sammansättning, varmed intimt vore förbunden frågan om dess uppgifter.

Efter att ha lämnat en översikt av de yttranden över kommitténs be- tänkande, som inkommit till överstyrelsen, framhåller överstyrelsen, att några större olägenheter med g r a n s k n i n g e n s f ö r l ä g g n i n g till en särskild nämnd icke ha framträtt, när nämndens uppgift huvudsakligen varit av censurerande art. När nu föresloges, att nämnden även skulle ha positiva uppgifter, komme frågan i ett nytt läge. Dessa positiva upp- gifter vore icke av betydelse endast för läroboksgranskning och läroboks- produktion utan rörde intimt även andra viktiga sidor av svenskt under- visningsväsende. Kontakt med forskningen både i in- och utlandet vore nödvändig, när det gällde hela den pedagogiska ledningen av undervisning- en, undervisningsplanernas uppläggning, metodiska anvisningar till lärarna och även examensväsendet, allt områden, som tillhörde skolöverstyrelsens arbetsfält. Icke minst vid en nyorganisation av det svenska skolväsendet komme behovet av sådan kontakt att göra sig starkt kännbart. Över huvud måste den anses nödvändig för en smidig anpassning efter tidens växlande krav. Överstyrelsen betonar betydelsen av kontakt åt olika håll och anför:

Redan nu har överstyrelsen ett samarbete med statens psykologisk- pedagogiska institut, och allteftersom detta instituts arbete kan utvidgas, kunna värdefulla erfarenheter vinnas. Det pedagogiska biblioteket, som är förlagt i samma byggnad som överstyrelsen, inköper i mån av ekonomiska tillgångar det värdefullaste av utländsk pedagogisk litteratur. Att vid sidan av detta redan existerande bibliotek skapa ett nytt av liknande art

förefaller föga rationellt. I stället bör anslaget till pedagogiska biblioteket för inköp av utländsk lärobokslitteratur ökas väsentligt.

För att redovisa granskningens resultat och även behandla frågor av betydelse för läroboksproduktionen, tänker sig kommittén en periodisk publikation. Överstyrelsen planerar att utgiva fortlöpande tjänstemeddelanden, vilka skola tillställas skolor av olika slag och andra institutioner inom undervisningsväsendet. Det synes icke lämpligt att vid sidan härav utgiva en speciell publikation för meddelanden i läroboksfrågor.

Den föreslagna rådgivningen till författare och förlag bör också lämpligen utövas av den myndighet, som har högsta ledningen av den pedagogiska verksamheten, skolöverstyrelsen.

Kommitténs förslag om praktisk prövning i vissa fall av läroböcker är mycket beaktansvärt. Överstyrelsen anser dock icke, att denna prövning bör förläggas uteslutande till seminariernas övningsskolor och provårsläroverken. Valet av lämplig skola bör ske från fall till fall och bör göras av överstyrelsen, som har mer ingående kännedom om Sveriges skolor och lärare.

Överstyrelsen framhåller vidare, att frågan om granskningens förläggande till skolöverstyrelsen och i förekommande fall överstyrelsen för yrkesutbildning måste tagas under allvarigare omprövning än som skett i den föreliggande utredningen, vilket jämväl torde ha förutsatts i de för de sakkunniga gällande direktiven.

Dessa myndigheter, säger överstyrelsen, som ägde pedagogisk erfarenhet av olika skolor och stadier och fackkunskap i de olika ämnesgrupperna, syntes på ett verksamt sätt kunna befrämja läroboksgranskningens både negativa och positiva syften. Frågan om hur läroboksgranskningen borde organiseras inom skolöverstyrelsen borde lämpligen bedömas i sitt samband med frågan om omorganisation av överstyrelsen, i vilket hänseende utredning ställts i utsikt av chefen för ecklesiastikdepartementet (jfr proposition 1947:205, sid. 21). Överstyrelsen ansågo sig därför icke böra nu närmare ingå på detta organisationsspörsmål men ville framhålla, att frågan icke syntes erbjuda sådana svårigheter som i den föreliggande utredningen antytts.

Överstyrelsen anför, att det ingalunda framstår såsom klart utrett, att en fristående nämnd är den bästa lösningen av denna fråga i dess helhet, och överstyrelsen säger sig därför sakna anledning att gå in på frågan om granskningsorganets sammansättning. Dock framhåller överstyrelsen som sin mening, att lekmännen, även om granskningen förlägges till skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, kunna befrämja granskningsarbetet i viktiga avseenden och därför böra även i fortsättningen medverka vid läroboksgranskningen.

Överstyrelsen berör frågan om granskning av läroböcker redan i manuskript och yttrar därom bland annat följande:

För sin del vill överstyrelsen framhålla vikten av att läroböckerna underkastas en noggrann granskning även ur språklig synpunkt. Överstyrelsen delar också den åsikten, att en granskning på manuskriptstadiet skulle kunna medföra stora fördelar och att metoden i varje fall bör prövas. Säkerligen kunna fall förekomma, då ett manuskript innehåller t. ex. sak-

fel eller är stilistiskt illa formulerat men utmärker sig för goda pedagogiska uppslag. Manuskriptgranskning skulle kunna leda till att ett sådant arbete bleve en god lärobok. Det förefaller ej heller föreligga något hinder, att man kräver, att ett manuskript, innan det inlämnas till granskningsorganet, granskats av den tilltänkte förläggarens granskare.

I fråga om granskningens omfattning anför överstyrelsen, att överstyrelsen för sin del icke kan finna, att frågan om bredvidläsningsböckerna är tillräckligt utredd i betänkandet. Det finns redan många kategorier böcker, som man icke kan bestämt klassificera, t. ex. urval av poesi och prosa på främmande levande språk i utländska utgåvor, svensk skönlitteratur m. m.

I detta sammanhang framhåller överstyrelsen, att frågan om bredvidläsningsböcker och läseböcker kommer i ett nytt läge, om skolornas lokalförhållanden och biblioteksutrustning i framtiden i större omfattning medge nya undervisningsmetoder, grupparbete och individuellt arbete. Vid detta slags undervisning komma böcker av de mest skiftande slag att direkt användas i undervisningen, och det torde bli snart sagt omöjligt att granska t. ex. alla de handböcker och populärvetenskapliga arbeten, som då komma till användning. Det synes överstyrelsen, som om granskningen tills vidare måste inskränkas till de böcker, som åläggas eleverna till inköp, eller motsvarande böcker, som av det allmänna tillhandahållas dem. Å andra sidan kan man icke förneka, att många av de mera allmänt använda läseböckerna, t. ex. i historia och geografi, äro behäftade med allvarliga brister inte minst ur språklig synpunkt. Det syntes därför lämpligt, att en viss granskning sker även av dessa. Den förteckning över sådana böcker, som granskningsorganet uppgör, bör endast ha karaktären av vägledning för skolornas val av bredvidläsningslitteratur utan att inskränka deras rätt att vid inköp gå utanför förteckningen.

Beträffande frågan om granskning av åskådningsmateriel erinrar överstyrelsen om att denna redan blivit föremål för beslut av Kungl. Maj:tt i så måtto, att överstyrelsen fått i uppdrag att utarbeta förteckning över lämplig undervisningsmateriel för folk- och småskolor. Arbetet härmed pågår, säger överstyrelsen, och anslag för budgetåret 1948/49 till tryckning av förteckningen har av överstyrelsen begärts. Det gäller här en för skoldistriktet icke bindande förteckning. Överstyrelsen förordar, att en förteckning utarbetas även för de högre skolornas räkning att, liksom motsvarande förteckning för folk- och småskolor, tjäna till vägledning vid utväljandet av undervisningsmateriel.

Angående frågan om granskning av kompendier anför överstyrelsen:

Vid anstalter för yrkesundervisning begagnas kompendier, och enär sådana användas även vid vissa av de under skolöverstyrelsens inseende stående praktiska mellanskolorna och högre folkskolorna, har spörsmålet om granskning av dylika tagits upp av dessa skolformers representanter. Dessa motsätta sig i allmänhet en granskning av kompendier.

För egen del anser överstyrelsen, att granskning av kompendier icke lämpligen bör ifrågakomma.

Ej heller anser överstyrelsen, att seminariernas övningsskolor och prov-årsläroverken böra erhålla en särställning i fråga om prövning av nya läroböcker, som ännu icke uppförts på läroboksförteckningen. Överstyrelsen bör betros med uppgiften att från fall till fall besluta om dylika prov. Överstyrelsen anser därjämte, att frågan om granskning av de militära skolornas böcker bör anstå med hänsyn till pågående utredning om undervisningen vid dessa läroanstalter.

I avvaktan på att frågan om granskningens förläggande till skolöverstyrelsen eller en fristående nämnd blivit ytterligare utredd, bör, anser överstyrelsen, den nuvarande nämnden fortsätta sitt arbete och dess anslag höjas i den mån så erfordras för att möjliggöra en effektivare granskning.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, som begränsat sitt utlåtande till frågor, som avse granskningen av läroböcker för yrkesundervisningen, har avstyrkt förslaget om att även läroböcker för yrkesutbildande skolor skulle granskas av läroboksnämnden.

Överstyrelsen erinrar om att överstyrelsen i tidigare yttrande till kommittén framhållit, bland annat, att litteraturen för här ifrågakommande skolor i stor utsträckning måste vara i kompendieform. Kommittén hade förklarat, att kompendieformen i och för sig icke vore något hinder för granskning under förutsättning att kompendierna vore framställda i ett större antal exemplar.

Överstyrelsen fortfar:

Kompendier vid under överstyrelsens inseende stående läroanstalter framställas som regel icke i någon större mängd. Undervisningen vid dessa läroanstalter är i allmänhet anknuten till ortens eller traktens ekonomiska liv. Detta kommer särskilt till uttryck vid de tekniska fackskolorna, handelsgymnasierna och de kommunala yrkesundervisningsanstalterna. Förefintligheten av en viss utbildningslinje är ofta beroende på de industrier, som de utexaminerade företrädesvis komma att betjäna. Genom olikheter i inträdesfordringar, utbildningstid och utbildningsmål blir även undervisningen i de grundläggande, för flera skolor gemensamma ämnena mycket skiftande. Det säger sig självt att det under sådana förhållanden icke är möjligt att utgiva kompendier i någon större upplaga.

Överstyrelsen utvecklar vidare kompendieformens företräden och framhåller att på grund av den snabba tekniska utvecklingen i flertalet fall kompendieformen vore den enda möjliga form av kurslitteratur. Kompendieformen medgiver, säger överstyrelsen, även i betydligt högre grad än läroböcker i sedvanlig bemärkelse en smidig anpassning efter den tekniska utvecklingen. Det är lätt att i kompendier göra ändringar och tillägg samt att vid behov utgiva nytt kompendium. Skulle en granskning av central läroboksnämnd behöva ske i alla sådana fall, kan det icke undvikas att betydande dröjsmål uppstå. Det kan befaras, att när granskningen äntligen

skett och tillstånd lämnats att begagna kompendiet, detta redan är omodernt.

I fråga om nämndens initiativtagande uppgifter framhåller överstyrelsen, att den själv har betydligt större möjligheter att komma med dylika positiva initiativ. Det är för överstyrelsen ofattbart, hur det för ett granskningsorgan av föreslagen sammansättning skall vara möjligt att inom alla de yrkesområden, som representeras vid de skolor, som stå under överstyrelsens inseende, kunna fylla de uppgifter, som anses skola ankomma å detta organ. Det kan i detta sammanhang framhållas, att det enbart inom gruppen industri och hantverk meddelas undervisning i omkring 50 olika yrken.

Slutligen anförde överstyrelsen beträffande allmänhetens intresse för kontroll över läroböckerna:

Mot granskningens förläggande till vederbörande centrala ämbetsverk har, bland annat, anförts, att allmänhetens möjligheter till insyn i och kontroll över läroboksgranskningen bleve mindre än i en läroboksnämnd av föreslagen sammansättning. Häremot kan till en början invändas, att det hos överstyrelsen på grund av överstyrelsens sammansättning finnes stora möjligheter till sådan insyn. Förutom representanterna för skolöverstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen ingå nämligen i överstyrelsen såsom ledamöter icke mindre än sju representanter för näringslivet. Ehuru överstyrelsen icke vill bestrida fördelen av allmänhetens insyn vid granskning av läroböcker, anser överstyrelsen dock, att allmänheten, med hänsyn till att det här är fråga om yrkesundervisning, icke på samma sätt, som gäller i fråga om allmän skolutbildning, har möjlighet att bedöma läroboksfrågorna. Yrkesundervisningsanstalterna ha nu en god kontakt med näringslivet även därigenom att näringslivets representanter sitta i skolornas styrelse och de kunna därigenom inverka på utarbetandet av såväl kursplaner som förslag till anskaffning av undervisningsmateriel. Dessutom fungera för de olika yrkesutbildningskurserna särskilda yrkesnämnder inom varje yrke. Någon ytterligare insyn från allmänheten torde därför ej vara behöflig.

Slutligen betonar överstyrelsen, att till skillnad från vad fallet är vid allmänna skolväsendet, det vore överstyrelsen och icke Kungl. Maj:t som fastställde undervisningsplanerna vid yrkesundervisningsanstalterna. Härigenom möjliggjordes, att undervisningsplanerna, vilkas antal vore mycket stort, smidigt kunde anpassas efter olika förekommande fall och behov. Det vore härvid även av den största betydelse att det beträffande läroböcker (kompendier) och annan undervisningsmateriel finnes samma möjlighet till snabb anpassning. En sådan anpassning torde icke kunna bli möjlig, därest granskningen och antagningen lades på en från överstyrelsen skild nämnd eller myndighet.

Ifråga om allmänna skolämnen användes redan nu inom yrkesundervisningen i stor utsträckning samma läroböcker som förekomme inom det allmänna skolväsendet och som sålunda godkänts av läroboksnämnden. Detsamma komne givetvis att bli förhållandet även i framtiden.

Under hänvisning till vad överstyrelsen sålunda och i övrigt anfört avstyrker överstyrelsen bestämt de sakkunnigas förslag att den statliga granskningen av läroböcker genom läroboksnämnden skulle utvidgas till läroböcker vid under överstyrelsens inseende stående yrkesundervisningsanstalter.

Statskontoret, som icke haft något i princip att erinra mot kommitténs förslag, anför i avgivet utlåtande följande.

Statskontoret anser det främst böra övervägas, huruvida i nuvarande läge en utvidgning och förändring av granskningsverksamheten bör komma till stånd. De sakkunnigas förslag skulle medföra en icke oväsentlig ökning av statsverkets kostnader: 51 500 kronor mot för närvarande 11 400 kronor. Förslaget synes emellertid väl fylla de krav, som böra ställas å en organisation av ifrågavarande slag. Enligt ämbetsverkets uppfattning äro de skäl kommittén anfört för bibehållande av ett fristående granskningsorgan vägande. Statskontoret har i princip icke något att erinra mot den föreslagna sammansättningen av nämnden. Det synes emellertid önskvärt, att antalet ledamöter kunde nedbringas. Detta skulle kunna ske genom att den psykologiskt sakkunnige läraren icke inginge bland ledamöterna utan endast anlätades såsom expert. Under sådana förhållanden skulle antalet lekmän i nämnden kunna begränsas till tre.

Statens läroboksnämnd har i huvudsak tillstyrkt kommitténs förslag men gjort vissa detaljanmärkningar och påpekanden.

Nämnden har anfört, bland annat, att tillräckliga skäl icke syntes föreligga för att i vederbörande författning skulle angivas, att en ledamot skulle särskilt företräda den psykologisk-pedagogiska sakkunskapen. Samtliga ledamöter, som skulle representera skolöverstyrelsen och lärarkåren, torde företräda denna sakkunskap. Däremot syntes lärarrepresentationen i den nya läroboksnämnden ha blivit allt för svag. De flesta läroboksfrågorna gällde folkskolorna och läroverken. Det föreläge starka skäl till bibehållande av lika många lärarrepresentanter för dessa skolområden, som funnes i den nuvarande nämnden, eller två ledamöter för folkskolan och två för läroverken, av vilka en representerade småskolestadiet, en folkskolestadiet respektive en representant för lärarna i humanistiska ämnen och en för lärarna i de matematisk-naturvetenskapliga. För bedömningen av läroböckerna ur psykologisk-pedagogisk synpunkt borde läroboksnämnden, där den så funne önskvärt och lämpligt, kunna tillkalla som rådgivare någon i skolornas arbetsförhållanden speciellt bevandrad psykolog-pedagog, gärna specialiserad på tanke- och minnespsykologien.

I fråga om granskning av läroböcker i manuskript instämde nämnden med kommittén. Granskning från nämndens sida på ett allt för tidigt stadium borde i regel icke förekomma.

Samverkande bildningsförbunden tillstyrka förslaget att överlämna läroboksgranskningen åt en fristående nämnd. Önskvärt vore att i granskningsnämnden inginge en representant för den fria folkbildningsverksam-

heten. Denna representation borde lättast kunna ordnas genom att en av de fyra lekmännen företrädde folkbildningsarbetet. Granskning på manuskriptstadiet borde icke förekomma. Undervisningsmateriel borde granskas i likhet med läroböckerna.

Jordbrukarungdomens förbund har i särskilt, av de samverkande bildningsförbunden överlämnat yttrande erinrat om kommitténs uttalande, att allmänhetens möjligheter till insyn i och kontroll över läroboksgranskningen bleve mindre än för närvarande genom arbetets förläggande till ett ämbetsverk, samt framhållit, att så stor betydelse icke behövde tillmätas dessa hänsyn för allmänhetens uppfattning. Allmänhetens inflytande kunde knappast bli mindre i skolöverstyrelsen än i läroboksnämnden.

Målsmännens riksförbund anför, att förslaget om granskningens organisation innebure en rationalisering, vilken gjorde läroboksnämnden till ett mera effektivt instrument för läroboksgranskningen än hittills. Förbundet hälsade med särskild tillfredsställelse, att den psykologiska forskningen genom en egen representant inom läroboksnämnden i större utsträckning än hittills finge tillfälle att framlägga sina speciella synpunkter på läroböckernas förbättring. Förslaget till positiva insatser hälsades av förbundet med tillfredsställelse.

Svenska bokförläggareföreningen har anført, bland annat, följande.

Den hittillsvarande granskningsnämnden hade i sin verksamhet visat förståelse för en sund utveckling på läroboksområdet. Det vore därför ägnat att inge allvarliga betänkligheter, om i fortsättningen ett strängare restriktivt förfarande skulle tillämpas enbart grundat på en strävan att minska antalet böcker. För en utomstående förefölle det vara en naturlig och självklar anordning, att böcker, avseende under skolöverstyrelsen stående skolor, granskades inom skolöverstyrelsen. Detsamma gällde givetvis beträffande yrkesöverstyrelsen. Föreningen ställde sig avvisande till förslaget, att i nämnden skulle ingå en särskild representant för den psykologiska sakkunskapen. Den mera ingående psykologiska orientering, som i vissa fall kunde befinnas erforderlig för bedömandet av läroböcker, kunde tillhandahållas nämnden genom förmedling av statens psykologisk-pedagogiska institut. Antalet ledamöter kunde då minskas med två: den psykologiskt sakkunnige och en lekmannarepresentant.

Vad anginge de positiva uppgifter, som kommittén föreslagit, ansåge föreningen, att kontakten med den vetenskapliga forskningen borde förmedlas genom statens psykologisk-pedagogiska institut och att kontakten med den utländska utvecklingen beträffande läroböcker borde åstadkommas genom samarbete med pedagogiska biblioteket. Beträffande den föreslagna periodiska publikationen ansåge föreningen det vara fördelaktigare att överenskomma med en eller flera pedagogiska tidningar eller tidskrifter om att visst utrymme skulle stå till nämndens disposition för meddelanden rörande läroboksförteckningen och för inlägg av annat slag i läroboksfrågor.

Det vore icke behöfligt eller önskvärt, att nämnden eller dess sekreterare betungades med att ge råd och anvisningar rörande planläggningen av en bok. Detta skulle innebära överflyttning av en väsentlig del av förlagens

verksamhet till nämnden. Av samma anledning avstyrkte föreningen förslagen om författaruppdrag och om pristävlingar.

Granskning av lärobok borde, såsom kommittén föreslagit, ske i korrektur eller färdigställt skick, däremot ej i manuskript.

Enligt föreningens mening hade kommittén å ena sidan överbetonat bristerna i fråga om läroböckernas kvalitet och ändamålsenlighet samt å andra sidan ej tillräckligt beaktat läroboksförfattarnas och förlagens bemödanden att successivt avhjälpa de faktiska bristerna.

Departementschefen. Frågan om granskningsarbetets förläggning har bedömts olika. Lärobokskommittén anser, att detta arbete bör som hittills utföras av en fristående nämnd, medan från flera håll, bland andra skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning samt det utskott inom 1945 års riksdags första kammare, som behandlade då inom kammaren väckt motion om läroboksfrågan, anförts, att granskningen lämpligen borde förläggas till skolöverstyrelsen. Inom överstyrelsen kunde då organiseras en särskild nämnd under högsta ledning av överstyrelsens chef. Skolöverstyrelsen själv är, som sagt, närmast benägen för den senare anordningen, särskilt med hänsyn till den utvidgning av nämndens uppgifter, som kommittén föreslår och som enligt överstyrelsens mening avser angelägenheter, vilka höra till överstyrelsens ämbetsområde och befogenheter. Det är uppenbart, att med tanke på den synnerligen viktiga roll, läroböckerna spela vid skolundervisningen, de spörsmål, som avse dessa böcker, måste vara av det största intresse för det ämbetsverk, som har ledningen av skolväsendet till sin uppgift, och det synes mig likaledes uppenbart, att åt skolöverstyrelsen bör i tillräcklig utsträckning givas tillfälle att göra sitt inflytande gällande i fråga om läroböckers tillkomst, användning m. m. Att uppfylla de krav, som överstyrelsen i detta hänseende måste ställa, på det sätt överstyrelsen nu synes tänka sig, eller genom att överflytta läroboksgranskningen till överstyrelsen, är givetvis möjligt och kan motiveras ur vissa synpunkter. Men skäl till tveksamhet finnas också. En dylik överflyttning skulle medföra en ej oväsentlig utökning av ett ämbetsverk, som redan nu måste betecknas som mycket stort. Och därtill kommer, att den statliga granskningsnämnden under ett antal år fungerat och enligt vittnesbörd från olika håll på ett förtjänstfullt sätt fyllt sin uppgift. Att nu bryta kontinuiteten i granskningsarbetet skulle av flera skäl knappast kunna lända saken till nytta, och jag kan därför ej tillstyrka, att granskningen förläggas till skolöverstyrelsen. Å andra sidan är det självklart, att överstyrelsen icke kan skjutas åt sidan vid lösningen av dessa frågor, och det återstår alltså att överväga, vilken form överstyrelsens medverkan härutinnan bör givas. Hittills har överstyrelsen haft att pröva nämndens beslut om uppförande eller uteslutande av lärobok. Skolöverstyrelsen har således ej deltagit i den förberedande granskningen inom läroboksnämnden utan medverkat vid frågornas avgörande först sedan nämnden fattat sin ståndpunkt, men då —

bortsett från eventuella besvär — med slutgiltig myndighet. Lärobokskommittén har uttalat sig för en sådan ändring härutinnan, att nämndens underställningsskyldighet skulle upphöra. I stället har kommittén tänkt sig att överstyrelsen skulle genom två av sina ledamöter bliva permanent representerad i nämnden. Kommitténs förslag, åt vilket jag ger min anslutning, ger skolöverstyrelsen möjlighet att på ett direkt och ingående sätt följa granskningen av en lärobok allt ifrån början och jämväl att under arbetets gång göra sitt inflytande gällande. Överstyrelsens prövningsrätt skulle visserligen därigenom upphöra, men det förefaller mig, som om överstyrelsens inflytande knappast skulle i realiteten minskas, om än dess befogenhet formellt skulle begränsas. Härtill kommer den reservationsrätt med ty åtföljande möjlighet till hänvändelse till vederbörande överstyrelse — för överstyrelsen jämväl till Kungl. Maj:t — som enligt kommitténs förslag skulle stå nämndens ledamöter till buds.

Kommittén har föreslagit en liknande anordning i fråga om överstyrelsen för yrkesutbildning, som föreslås få en representant i nämnden.

Detta förslag förutsätter emellertid, att de läroböcker, som användas vid läroanstalter under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende och som hittills ej granskats av läroboksnämnden, skola undergå samma granskningsförfarande som övriga läroböcker. Kommittén har föreslagit en sådan ordning, medan överstyrelsen för yrkesutbildning bestämt avstyrkt granskning av här ifrågavarande böcker. Även skolöverstyrelsen har här intagit en avvisande hållning. För min del är jag benägen att i detta avseende följa de båda överstyrelserna. Yrkeskolväsendet är för närvarande statt i stark utveckling, ett förhållande, som återspeglas även på läroboksområdet. Med hänsyn till de olägenheter av en central granskning, som framhållits av yrkesundervisningens målsmän och som nog delvis sammanhänga med nyssberörda utveckling, är jag ej beredd att nu förorda, att läroboksnämndens granskning utvidgas till att omfatta jämväl läroböcker, som användas vid här ifrågavarande läroanstalter. Åtskilliga av de vid dessa läroanstalter använda läroböckerna torde för övrigt, enligt vad som framgår av yttrandena, vara sådana, som äro i bruk vid läroverk och således redan undergått granskning. Min ståndpunkt i detta hänseende innebär, att någon representant för överstyrelsen för yrkesutbildning icke skulle förekomma inom nämnden.

Kommittén har, såsom jag i det följande får tillfälle att ånyo omnämna, berört frågan om en utsträckning av läroboksgranskningen även till andra skolformer men har ej ansett, att dess förslag härutinnan skulle påverka nämndens sammansättning.

Kommittén föreslår fyra lekmannarepresentanter i nämnden med hänsyn till den föreslagna ökade fackrepresentationen genom tre ledamöter av överstyrelserna. Den pedagogiska representationen skulle omfatta — utom de tre överstyrelseledamöterna — tre lärarrepresentanter och en lärare-psyko-

log. Uteslutes representanten för överstyrelsen för yrkesutbildning, behöves ej heller plats i nämnden för en representant för läroanstalter för yrkesutbildning. Läroboksnämnden har ansett, att den pedagogiska representationen är alltför svag, och nämnden föreslår därför två representanter för den högre undervisningen och två för den lägre jämte en representant för yrkesutbildningen. Den psykologiskt utbildade representanten skulle utbytas mot en vid förefallande behov tillkallad expert. Statskontoret slutligen vill minska antalet ledamöter i nämnden genom att ersätta den psykologiske fackmannen med tillkallad expert och begränsa antalet lekmän till tre.

I fråga om antalet lekmän är jag benägen att ansluta mig till kommitténs förslag och tillstyrker alltså detta förslag.

Läroboksnämndens förslag om ökad lärarrepresentation kan jag däremot ej biträda. Lärarrepresentanterna böra ju närmast företräda de pedagogiska synpunkterna, och samma uppgift fyller ju även av skolöverstyrelsens båda representanter. Under sådana omständigheter torde det icke vara nödvändigt att insätta fyra lärarrepresentanter i nämnden. Det från olika håll vitsordade behovet av förstärkning av nämnden med speciell psykologisk-pedagogisk sakkunskap bör enligt min mening tillgodoses. Den psykologiske fackmannen torde, för att kunna fylla sin uppgift, behöva ständigt deltaga i nämndens arbete och bör därför enligt min mening vara ledamot av nämnden.

Då mitt ställningstagande i fråga om en utökning av området för läroboksgranskningen icke synes böra föranleda någon ändring i avseende på sammansättningen av nämnden, bör denna enligt min mening alltså bestå av fyra lekmän, av vilka en skulle vara nämndens ordförande, två representanter för skolöverstyrelsen (en för dess läroverksavdelning och en för dess folkskolavdelning), en psykologisk-pedagogisk fackman, en lärare, representerande de högre skolorna, och en lärare, representerande de lägre skolorna, eller tillhoppa nio ledamöter. Suppleanter för dessa ledamöter böra utses som nu. Lärobokskommittén har velat giva suppleanterna för lärarledamöterna en mer aktiv uppgift genom att föreslå, att de skulle få ständigt deltaga i ärendenas behandling utan att dock ha rösträtt. Förslaget, som tydligen vid sitt realiserande medför vissa kostnader, synes mig värt beaktande och bör kunna bidra till att göra nämndens arbete mer effektivt.

Kommittén diskuterar även frågan, huruvida nämndens granskning bör utsträckas till att gälla andra läroanstalter än dem, som för närvarande skola använda granskade läroböcker. I sådant hänseende nämner kommittén skolor för yrkesutbildning, folkhögskolor, folk- och småskoleseminarier jämte deras övningsskolor samt vissa militära skolor. Jag har redan avböjt kommitténs förslag i vad det avser granskning av yrkesutbildande skolors läroböcker. Beträffande folkhögskolorna biträder jag kommitténs avstyrkande mening. Detsamma gäller folk- och småskoleseminarier. Vad åter

angår dessa utbildningsanstalters övningsskolor, har kommittén velat inordna dem bland de läroanstalter, vilka måste använda granskade läroböcker, med rätt för övningsskolorna att efter medgivande av nämnden få i försökssyfte använda böcker, som ej uppförts på läroboksförteckningen. Skolöverstyrelsen, som synes hava godtagit förslaget i vad det avser att hänföra övningsskolorna till de läroanstalter, vilka skola använda granskade läroböcker, har däremot ej tillstyrkt förslaget i övrigt liksom ej heller kommitténs motsvarande förslag i fråga om provårsläroverken och uttalar sig för att överstyrelsen själv må få fatta beslut om dylik prövning vid olika slag av skolor. Jag finner överstyrelsens ståndpunkt riktig. Det är uppenbart, att frågan om anordnande av prov med läroböcker, som ej uppförts på läroboksförteckningen, i själva verket är av så exklusivt pedagogisk natur, att anordnandet och ledningen av proven böra förbehållas den övervakande och ledande myndigheten, som måste förutsättas äga större förutsättningar i detta avseende än nämnden. Givetvis bör det vara nämnden obetaget att, om nämnden med hänsyn till sin granskningsverksamhet finner behov av sådan prövning i något fall föreligga, framlägga förslag härom till skolöverstyrelsen.

Vad till slut angår granskningen av de vid militära skolor använda läroböckerna av icke militär natur, synas de militära myndigheter, som yttrat sig över lärobokskommitténs betänkande, icke motsätta sig kommitténs förslag om granskning med undantag av chefen för flygvapnet, som ej önskar granskningstvång men väl anser det vara lämpligt, att lärobok må kunna remitteras till nämnden för granskning. Chefen för marinen tillstyrker granskning men ifrågasätter, att en militärt erfaren person, t. ex. en av de civila studierektorerna, må vid granskningen ingå i nämnden. De militära skolor, om vilka här är fråga, torde ännu icke ha blivit slutgiltigt organiserade, och undervisningen i civila ämnen har knappast funnit sin slutliga form. Man synes därför böra avvakta utvecklingen på detta område, och jag kan därför ej tillstyrka kommitténs förslag i förevarande hänseende. Däremot vill jag upptaga chefens för flygvapnet förslag om rätt för vederbörande militäre chef att till nämnden överlämna en lärobok för granskning, varvid en representant för försvaret skulle äga rätt att delta i granskningsarbetet. Förslaget är enligt min mening lämpligt.

Kommittén önskar vidare, att vid skolorna förekommande s. k. åskådningmateriel skall granskas i likhet med läroböckerna, och erinrar om den uppgift i sådant hänseende, som skolöverstyrelsen tidigare haft men som upphört av ekonomiska skäl. Granskningen kunde förläggas antingen till skolöverstyrelsen eller till nämnden. Skolöverstyrelsen omnämner i sitt utlåtande, att överstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t för närvarande är sysselsatt med att upprätta en förteckning över åskådningmateriel för folk- och småskolor, och tillstyrker, att en dylik förteckning måtte utarbetas även för högre skolor. Dyliga förteckningar — avseende såväl lägre

som högre skolor — äro otvivelaktigt till gagn för skolundervisningen. Enligt min mening är det ur praktisk synpunkt lämpligt, att hithörande angelägenheter handhas av överstyrelsen.

Lärobokskommittén har angivit åtskilliga uppgifter av positiv art, som enligt kommitténs mening i fortsättningen borde åligga läroboksnämnden. Kommittén nämner kontakt med den vetenskapliga forskningen, med utvecklingen på de olika ämnesområdena och med den utländska utvecklingen, utgivandet av en periodisk publikation för läroboksfrågan, rådgivande funktion för nämnden, initiativ till författandet av läroböcker genom att uppmåna lämpliga personer att författa eller omarbета läroböcker och genom att anordna pristävlingar samt åtgärder för praktisk prövning av läroböcker, innan nämnden tagit definitiv ställning till deras godkännande.

Det är möjligt, att flera bland dessa uppgifter skulle, om de utfördes, kunna verksamt bidra till ett gott resultat av nämndens arbete. I detta sammanhang torde jag dock ej behöva gå närmare in på förslagen med ett par undantag. Jag vill blott påpeka, att om nämndens intresse aktivt inriktas jämväl på dessa områden, dess arbetsmängd givetvis blir större och ökade kostnader bliva följden.

Mera direkta kostnader skulle föranledas av förslagen om kontakt med utlandet, främst genom inköp av utländsk lärobokslitteratur, om vidgning av de ämnessakkunnigas uppgifter till att mera ingående följa utvecklingen på deras ämnesområden samt om tidskrift för läroboksfrågan. Vad angår den första frågan, vill jag, i likhet med vad kommittén själv gjort, erinra om att pedagogiska biblioteket har till uppgift att anskaffa även dylik litteratur. Jag finner liksom skolöverstyrelsen det lämpligare, att anskaffandet av hithörande litteratur sker genom biblioteket, både för fullständighetens skull och för att undvika dubbelköp. De ämnessakkunnigas föreslagna ökade uppgifter torde ha betydelse för läroboksnämndens möjligheter att fylla sina åligganden, och förslaget bör enligt min mening beaktas. Beträffande tidskriften finner jag det sannolikt, att tillvaron av en sådan regelbundet återkommande publikation kan verka i sin mån stimulerande och intresserande på dem, som på ena eller andra sättet ha med läroboksfrågan att göra. Men det förefaller mig, som om tidskriftens rayon dock i längden skulle bliva tämligen begränsad. Då härtill kommer att det av lärobokskommittén framhållna behovet av kontinuerliga meddelanden om förändringar i läroboksförteckningen lämpligen torde kunna tillgodoses på annat sätt, därest skolöverstyrelsens i dess utlåtande berörda planer på att utgiva fortlöpande tjänstemeddelanden realiseras, är jag icke beredd att tillstyrka kommitténs förslag om utgivande av en särskild lärobokstidskrift.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att skolöverstyrelsen nyligen begärt Kungl. Maj:ts medgivande att få utgiva en publikationsserie, vilken i stort sett skulle innehålla, *dels* allmänna anvisningar och redogörelser i

pedagogiska och andra frågor, som överstyrelsen såsom ämbetsverk ansåge sig böra lämna, *dels* tjänstemeddelanden som borde och kunde expedieras i denna ordning såsom cirkulär till läroverk, folkskolinspektörer eller skoldistrikt, *dels* redogörelser för författningar och kommentarer till dylika, *dels* förteckning över ledigförklarade tjänster, *dels* meddelanden rörande viktigare beslut, viktigare utnämningar och förordnanden m. m., *dels* ock råd och anvisningar i övrigt i syfte att minska antalet förfrågningar direkt hos verket. Beträffande kostnaderna för publikationen har överstyrelsen meddelat, att en byråsekreterare inom överstyrelsen komme att sköta det löpande arbetet samt att särskilda medel därför endast erfordrades för bestridande av trycknings- och distributionskostnaderna. Dessa beräknade överstyrelsen till omkring 22 000 kronor per år. Denna kostnad motvägdes emellertid av besparingar därigenom att exempelvis utgifter för tryckning av vissa sammanställningar av föreskrifter och för stenciler m. m. komme att nedbringas genom publikationens utgivande. Statskontoret har icke haft något att erinra mot förslaget att utgiva en särskild publikationsserie med av överstyrelsen angivet innehåll men har ansett riksdagens medverkan vara erforderlig för ett bifall till framställningen. Då utgivandet av en dylik publikation enligt min mening bland annat skulle främja strävandena att förenkla och effektivisera förvaltningsförfarandet, är jag för egen del beredd förorda förslaget. Därest riksdagen icke framställer erinran häremot, torde Kungl. Maj:t framdeles vilja lämna skolöverstyrelsen det begärda medgivandet. Läroboksnämnden torde, om ifrågasvarande publikation kommer till stånd, böra få disponera erforderligt utrymme i densamma.

En rätt stor uppmärksamhet har frågan om en allmän granskning av läroböcker redan på manuskriptstadiet väckt. Frågan har sitt intresse i nu förevarande sammanhang därigenom, att genomförandet av allmän dylik granskning skulle, enligt vad kommittén påpekar, medföra en väsentlig ökning av nämndens arbete och därmed av granskningskostnaderna. I likhet med kommittén anser jag mig icke för närvarande böra ifrågasätta ett generellt införande av manuskriptgranskning.

Kommittén har jämväl dryftat frågan om granskning av läseböcker och övriga s. k. bredvidläsningsböcker. Enligt nu gällande bestämmelser upptagas i läroboksförteckningen läseböcker i läroämnena, men det finns vid sidan av dessa ett antal läseböcker, fungerande som bredvidläsningsböcker. Kommittén har ansett, att granskningen av läroböcker i inskränkt bemärkelse skulle omfatta *dels* läroböcker i egentlig mening, *dels* läseböcker i läsåmnena och att det borde ankomma på läroboksnämnden att avgöra, vilka läseböcker som skulle betraktas som läroböcker och alltså underkastas granskning. Jag vill i detta sammanhang erinra om den i 2 § kungörelsen den 14 juni 1946 (nr 292) angående statsbidrag för tillhandahållande av fria läroböcker m. m. åt lärjungar vid folk- och småskolor givna

bestämmelsen, att som villkor för statsbidrag skall gälla, att egentliga läroböcker utlämnas som gåva och att därvid som egentliga läroböcker skola betraktas för läsningens inlärande nödiga läseböcker i klasserna 1—3 av folkskolan. Skolöverstyrelsen menar, att endast egentliga läroböcker borde uppföras på läroboksförteckningen. För min del anser jag, att i denna förteckning böra uppföras egentliga läroböcker men även sådana läseböcker, som enligt nyssnämnda författningsbestämmelse skola betraktas som egentliga läroböcker. Vad beträffar andra läseböcker än dessa finner jag, i anslutning till vad skolöverstyrelsen anfört, lämpligt, att en särskild förteckning över dylika böcker genom läroboksnämndens försorg utarbetas för att tjäna som vägledning för skolorna.

4. Anslagsberäkning.

I riksstaten för budgetåret 1947/48 är förslagsanslaget till Läroboksnämnden uppfört med 11 400 kronor. Enligt nu gällande bestämmelser äga ledamöter och suppleanter i nämnden uppbara dagarvode i enlighet med kommittékungörelsen jämte ersättning för mistade löneförmåner under eventuell tjänstledighet för uppdragets fullgörande samt därtill — om de äro bosatta utanför Stockholm — rese- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. Antalet sammanträdesdagar i nämnden för år må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande överstiga femtio. Ersättningarna utgå endast i den omfattning tillgängliga anslagsmedel härtill lämna tillgång, och anslaget får icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd överskridas.

Lärobokskommittén framhåller beträffande behovet av anslag för granskningsnämndens verksamhet, att nämndens arbetsmängd komme att vid bifall till kommitténs förslag starkt ökas, vilket skulle medföra ökade kostnader. Kommittén har beräknat kostnaderna till följande belopp:

Sekreterare	kronor	15 144
Biträde	»	3 600
Fasta årsarvodet m. m.	»	12 720
Sammanträdeskostnader	»	4 000
Resor och traktamenten	»	500
Expertgranskning	»	7 000
Expenser	»	2 500
Utländsk litteratur	»	500
Periodisk publikation	»	5 480
<hr/>		
Summa kronor		51 444.

Kommittén har i enlighet härmed föreslagit, att förenämnda anslag måtte från och med budgetåret 1948/49 höjas till 51 500 kronor.

Beträffande beräkningen av de olika posterna inhämtas av betänkan­det i huvudsak följande.

Sekreteraren. Kommitténs förslag innebär, att sekreteraren hos läroboksnämnden, som hittills varit deltidsanställd, skulle bli heltidsanställd med rätt att från anslaget till nämnden återfå mistade löne­förmåner. Till stöd för förslaget anför kommittén.

Sekreteraren i den hittillsvarande läroboksnämnden är deltidsanställd mot ett årligt arvode av för närvarande 2 500 kronor (före 1 juli 1946 2 000 kronor). Hans uppgifter fixeras i den kungl. kungörelse, som reglerar läroboksnämndens arbete, till att mottaga och diarieföra inkommande ärenden, bereda och föredraga ärenden inför nämnden och föra nämndens protokoll samt företaga av nämnden beslutade utredningar och verkställa expedierandet av nämndens beslut. Dessa i och för sig omfattande uppgifter ställa stora krav på vederbörande, inte minst uppgiften att bereda ärendena, vari infattas primärgranskning, kontakt med experter, förhandlingar med förlag m. m. En huvuduppgift har varit att redigera läroboksförteckningen. Till sekreterarens uppgifter hör också att föra nämndens räkenskaper, utbetala arvoden till ledamöter och granskare m. m.

Sekreteraren har också måst utföra åligganden, som annars bruka hänvisas till speciell personal, såsom maskinskrivning, paketsändning m. m., enär nämndens begränsade tillgångar endast undantagsvis medgivit anlåtande av särskilt biträde för dylika sysslor.

Redan med de uppgifter, som instruktionsenligt förelagat, har sekreterarens arbetsbörda varit mycket stor och det arvode, som stått till förfogande, ingalunda svarat mot arbetsprestationen.

Den av kommittén föreslagna utvidgade granskningen kommer att medföra betydligt vidgade arbetsuppgifter för sekreteraren. Dels torde antalet ärenden bli väsentligt större, dels avses varje ärende bli föremål för mera ingående handläggning. Ett viktigt sekreteraråliggande blir i fortsättningen liksom hittills att handha kontakten och förhandlingarna med granskningsexperterna och uppgöra planen för böckernas remiss till dessa, sedan sekreteraren själv företagit primärgranskning. I vissa fall, särskilt när det gäller nya upplagor av förut granskade böcker, bör sekreterarens granskning kunna vara tillfyllest för nämndens beslut.

Nämndens priskontrollerande verksamhet har i hög grad vilat på sekreteraren, som haft att sköta förhandlingarna med förlagen. Det kan väntas, att denna uppgift kommer att bli mera krävande vid en återgång till normala förhållanden med den allmänna priskontrollens bortfall, varvid förlagen sannolikt bli mindre villiga att böja sig för nämndens förslag till prissättning än hittills.

Kommittén påpekar, att till de uppgifter, som hittills ålegat sekreteraren, skulle vid genomförande av kommitténs förslag komma flera nya.

Det blir närmast sekreterarens uppgift att hålla kontakt med den vetenskapliga utvecklingen, följa läroboksutvecklingen i utlandet, göra inköp av utländska läroböcker och redigera eventuell periodisk publikation, som delger fackmän och allmänhet erfarenheter från och uppslag i läroboksarbetet. Det blir sålunda närmast på sekreteraren det ankommer att genomföra de olika initiativ, varom talats i det föregående under rubriken »Positiva upp-

gifter». Dessa olika uppgifter kunna väntas bli krävande. Granskningsorganet behöver därför till sekreterare en kunnig pedagog med gott administrativt handlag. Arbetsbördan blir efter allt att döma så stor, att vederbörande uteslutande måste ägna sig åt sekreteraruppgiften.

Kommittén föreslår, att sekreteraren i det framtida granskningsorganet blir heltidsanställd. Det torde emellertid icke vara lämpligt, att sekreteraruppgiften blir en stadigvarande syssla. Tvärtom synes det kommittén angeläget, att det ges möjlighet till regelbunden förnyelse på denna post, vilket kan ske genom att sekreterarens anställningstid begränsas till viss tid, förslagsvis sex år. Härigenom skulle man vinna, att läroboksgranskningen med jämna mellanrum kunde tillföras friska impulser från den pedagogiska utvecklingens fält genom att nya pedagoger inträdde som sekreterare och efter avslutad sexårsperiod återginge till sin pedagogiska gärning.

Med hänsyn till en sådan cirkulation på sekreterarposten förefaller det lämpligt, att lönen ej fixeras till viss summa utan konstrueras så, att vederbörande får ersättning för mistad arbetsförtjänst och därutöver ett visst arvode per arbetsdag, t. ex. enligt kommittékungörelsen åtta kronor per dag att utgå under 300 dagar. Ett sådant smidigare lönesystem skulle möjliggöra obundenhet vid tillsättandet av sekreterarposten, till vilken den lämpligaste personen alltid kunde kallas oavsett hans löneställning.

Kommittén gör en närmare beräkning av kostnaderna för sekreteraren och utgår därvid från avlöningen åt en läroverksadjunkt i Stockholm, vilken — inräknat åren 1947/48 gällande tillägg — uppgår till 12 744 kronor för år. Härtill skulle komma arvode enligt gällande kommittékungörelse med 8 kronor för dag under 300 dagar för år, eller 2 400 kronor. Hela kostnaden för sekreteraruppgiften skulle således bli 15 144 kronor.

Biträde. I anslutning härtill framhåller kommittén, att för att det skisserade utvidgade granskningssystemet skulle fungera tillfredsställande, sekreteraren vid sin sida behövde ett heltidsanställt biträde, kunnigt i maskinskrivning och stenografi, som samtidigt kunde utföra andra förekommande sysslor, hjälpa till vid ordnandet av det växande läroboksarkivet m. m. Bortsett från sekreterarens i och för sig stora arbetsbörda måste det principiellt betecknas som olämpligt, om den högt kvalificerade sekreterarens arbetskraft skulle utnyttjas för sådana sysslor som de här nämnda.

Arvodet till biträdet skulle utgå med 300 kronor för månad, eller med 3 600 kronor för år.

Fasta årsarvoden. Kommittén föreslår med hänsyn till den ökning av arbetet i nämnden, som vore att vänta på grund av kommitténs förslag, att ledamöterna skulle erhålla fasta årsarvoden i stället för dagarvoden för s. k. hemarbetsdagar, eller ordföranden 2 000 kronor och varje ledamot 1 000 kronor. Tillhoppa skulle dessa uppgå till 12 000 kronor. Härtill skulle komma dagarvode till arbetande suppleant med 8 kronor under 30 hemarbetsdagar, eller tillsammans 720 kronor, alltså inalles 12 720 kronor.

S a m m a n t r ä d e s k o s t n a d e r. Kommittén föreslår vidare, att till ledamöter och suppleanter skulle som hittills utgå dagarvoden för nämndens sammanträden enligt bestämmelserna i gällande kommittékungörelse. Kommittén har räknat med i genomsnitt 30 sammanträden för år. Antalet beslutande ledamöter i nämnden hade föreslagits till elva samt därtill tre arbetande suppleanter, d. v. s. fjorton personer. Av dessa borde representerarna för skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning ej tagas med i beräkningen, enär dessas närvaro vid sammanträden borde räknas som del av deras ordinarie tjänstgöring. Om man alltså räknade med elva ledamotsarvoden om 10 kronor såsom genomsnittsbelopp samt därtill 8 kronor som ordförandetillägg, bleve kostnaden för sammanträde 118 kronor. De årliga (maximala) sammanträdeskostnaderna skulle således vid trettio sammanträden bli 3 540 kronor. Härtill borde läggas ett belopp, avseende ersättning för mistad arbetsförtjänst i de fall, då ledamot måste avstå lön för att kunna delta i sammanträde under dagen. En summa för detta ändamål torde ej behöva överstiga 500 kronor. Sammanlagda kostnaderna för sammanträden bleve alltså högst 4 000 kronor.

R e s o r o c h t r a k t a m e n t e n. Resekostnader och traktamenten utöver de egentliga sammanträdeskostnaderna hade enligt kommittén hittills uppgått till i genomsnitt 250 kronor. Då kommittén väntade, att landsortens representation skulle komma att i framtiden bli starkare än hittills, borde man räkna med 500 kronor för detta ändamål.

E x p e r t g r a n s k n i n g. Anslaget till arvoden åt experter måste på grund av granskningens ökade omfattning och grundlighet samt behovet av högre arvoden åt experterna höjas betydligt, enligt kommitténs förslag till 7 000 kronor.

E x p e n s e r. Utgifterna för expenser hade tidigare uppgått till drygt 3 300 kronor för år. Inbesparingar i detta hänseende kunde ske dels genom beviljande av tjänstebrevsrätt för nämnden, dels genom anställande av biträde åt sekreteraren. Kommittén föreslår för expenser tillhopa 2 500 kronor.

U t l ä n d s k l i t t e r a t u r. P e r i o d i s k p u b l i k a t i o n. Till inköp av utländsk litteratur beräknar kommittén 500 kronor och för utgivande av en tidskrift för läroboksfrågor sammanlagt 6 980 kronor eller efter frånräknande av beräknade inkomster genom försäljning av tidskriften ett nettobelopp av 5 480 kronor.

Statskontoret har i sitt remissyttrande förklarat sig icke hava något att erinra mot vad kommittén anfört beträffande ersättning till sekreterare och ledamöter i nämnden. Å biträdet för skriv- och kontorsgöromål borde bestämmelserna i den för sådan personal fastställda befordringsgången tillämpas.

Departementschefen. Sekreteraren i den hittillsvarande läroboksnämnden är deltidsanställd mot ett årligt arvode av 2 500 kronor. Enligt kommitténs förslag skulle sekreteraren i det framtida granskningsorganet bliva heltidsanställd och efter förslagsvis sex års tjänstgöring utbytas mot annan person. Motiveringen för sekreterarens heltidsanställning är det betydligt ökade arbete, som genomförandet av kommitténs förslag skulle ålägga honom. Begränsningen av hans tjänstetid åter motiveras av önskan att åt läroboksnämnden giva friska impulser och uppslag. Sekreterarens arbetsbörda har växt högst väsentligt under de år, läroboksnämnden arbetat. Det synes mig uppenbart, att det ej är möjligt för en sekreterare att i längden utföra sitt arbete inom läroboksnämnden vid sidan av tjänst med oavkortad tjänstgöringsskyldighet. Jag är således ense med kommittén om behövligheten att förbättra sekreterarens arbetsförhållanden. I det föregående har jag emellertid i flera avseenden förordat en begränsning i fråga om läroboksnämndens arbetsuppgifter i förhållande till kommitténs förslag. Under sådana omständigheter är jag icke beredd att nu tillstyrka, att till nämnden knytes en heltidsanställd sekreterare. Men då jag finner det erforderligt, att sekreteraren, som i regel bör vara lärare, kan ägna betydligt mera tid än nu åt sitt sekreteraruppdrag, vill jag föreslå, att den lärare, som förordnas att vara läroboksnämndens sekreterare, erhåller tjänstledighet från högst hälften av sin lärartjänstgöring, med rätt att åtnjuta ersättning för de löneförmåner, han i anledning av ledigheten måste avstå. Kostnaden härför torde med utgångspunkt från kommitténs beräkningar kunna uppskattas till 6 400 kronor för år. Utöver ersättning för mistade avlöningsförmåner torde i anslutning till kommitténs förslag till sekreteraren böra utgå arvode med 2 400 kronor för år, beräknat efter ett dagarvode om 8 kronor under 300 dagar för år.

Med anledning av kommitténs förslag om en medelsanvisning av 3 600 kronor för år till avlöande av ett heltidsanställt biträde åt sekreteraren förordar jag, att ett belopp av 3 000 kronor beräknas till bestridande av utgifter för renskrivning m. m.

Kommitténs förslag att införa fasta årsarvoden till läroboksnämndens ordinarie ledamöter i stället för såsom nu ersättning enligt kommittékungörelsen för s. k. hemarbetsdagar anser jag mig böra tillstyrka. Med hänsyn till den begränsning, som jag förordat av nämndens arbetsuppgifter i förhållande till kommitténs förslag, torde emellertid en viss minskning av de av kommittén föreslagna årsarvodenas belopp — 2 000 kronor åt ordföranden och 1 000 kronor åt envar av nämndens övriga ledamöter — vara påkallad. Jag förordar, att årsarvodet åt ordföranden bestämmes till 1 608 kronor för år och årsarvodet åt envar av nämndens övriga åtta ordinarie ledamöter till 804 kronor för år. Vid bifall till vad jag sålunda föreslagit skulle kostnaderna för årsarvodena uppgå till 8 040 kronor.

I övrigt torde såväl nämndens ordinarie ledamöter som suppleanter böra äga uppbära ersättning för uppdragets fullgörande enligt de grunder, som enligt kommittékungörelsen gälla, då ersättning för kommittéuppdrag bestämts i form av dagarvode, dock att i enlighet med kommitténs förslag dagarvode för sammanträdesdag icke torde böra tillkomma ledamot, som utsetts såsom representant för skolöverstyrelsen. Resekostnads- och traktamentsersättningar torde därvid liksom nu böra utgå enligt rese- och traktamentsklass I A. Vad jag sålunda förordat synes endast i ett avseende avvika från kommitténs förslag. Enligt mitt förslag skulle nämligen samtliga suppleanter äga uppbära dagarvode för hemarbetsdagar, medan kommittén synes ha avsett, att dagarvode i dylikt avseende endast skulle utgå till lärarrepresentanternas suppleanter. Något bärande skäl för en dylik begränsning torde knappast kunna anföras.

Vid sina kostnadsberäkningar har kommittén ansett sig böra räkna med ett behov av genomsnittligt minst 30 sammanträden per år med nämnden i dess helhet. Med hänsyn till den av mig förordade begränsningen av nämndens arbetsuppgifter i förhållande till kommitténs förslag torde man kunna räkna med något lägre antal sammanträden per år eller 25. Med utgångspunkt härifrån torde kostnaderna kunna uppskattas till 3 500 kronor för dagarvoden, till 400 kronor för ersättningar för mistad arbetsförtjänst och till 400 kronor för resekostnads- och traktamentsersättningar. För nämnda ändamål beräknar jag alltså sammanlagt 4 300 kronor.

Utgifterna för arvoden till granskningsexperter ha enligt kommitténs uppgift under åren 1940—1945 uppgått till i genomsnitt 1 750 kronor för år. Kommittén framhåller, att detta belopp måste anses vara alldeles för lågt och att läroboksnämnden haft stora svårigheter att få kvalificerade granskare för de arvoden, som kunnat givas. I flera fall sägas experter ha av sagt sig sitt uppdrag för det låga arvodets skull. Jag är i likhet med kommittén övertygad om att en väsentlig höjning av de för expertarvoden avsedda medlen är nödvändig, om nämnden skall kunna rätt fylla sin uppgift. Medelsbehovet härför, av kommittén beräknat till 7 000 kronor, torde emellertid med hänsyn till att jag icke ansett mig böra förorda kommitténs förslag att läroboksnämndens granskning skulle utvidgas till läroböcker, som användas vid läroanstalter under in seende av överstyrelsen för yrkesutbildning, böra uppskattas till något lägre belopp. Jag beräknar för ändamålet 5 500 kronor.

Till expenser torde i nära anslutning till kommitténs förslag böra beräknas 2 400 kronor.

Då jag, såsom jag förut antytt, icke är beredd att beräkna medel till inköp av utländsk litteratur och till utgivande av en periodisk publikation, skulle medelsbehovet för nämndens verksamhet enligt mina beräkningar

uppgå till sammanlagt 32 040 kronor eller i avrundat tal 32 000 kronor, med vilket belopp förevarande anslag alltså bör uppföras för nästa budgetår. Detta innebär en anslagshöjning med 20 600 kronor.

Jag torde i detta sammanhang få erinra om att läroboksnämnden författningsenligt uppbär 25 kronor för varje lärobok, som insändes till nämnden för granskning, vilket innebär en inkomst av omkring 1 500 kronor för år. Därjämte inflyter ett mindre belopp för försäljning av läroboksförteckningen. De nu nämnda inkomsterna skola av nämnden inlevereras till statskontoret. Lärobokskommittén har diskuterat granskningsavgiftens storlek men har icke ansett sig böra föreslå någon ändring beträffande avgiftens belopp. Jag har icke heller för egen del funnit anledning föreligga att nu ifrågasätta någon ändring i nämnda avseende.

Under åberopande av vad jag i det föregående anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Läroboksnämnden* för budgetåret 1948/49 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 32 000.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan, förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.